

CALVARUL ROMÂNILOR BASARABENI REFUGIAȚI ÎN ROMÂNIA REFLECTAT ÎN DOSARELE CONTRAINFORMATIVE ALE SECURITĂȚII

István BANDI

doctorand, consilier principal,
Arhiva Istorică a Serviciilor Secrete din Ungaria
ID ORCID: 0000-0002-4301-3755

CZU: 323.28(=135.1)(478)(091)

DOI: <https://doi.org/10.59295/lrr2023.31>

Summary:

The struggle of Bessarabian refugees in Romania as reflected in the counter intelligence files of the Securitat

Romania's position in the period 1948-1958 was directly dependent on the foreign and security policy of the Soviet Union, so that, in the first years of the Cold War, Moscow's relations with the West were dominated by the communist ideology approach, which was faithfully copied by the elite of the Romanian party. In the first years after the Second World War, the Soviet Union's guarantee for its own security was the sovietization of the territories that had become annexed states, thus effectively ceding the right of decision in the political, social, economic and military fields to the Soviet Union. In the first decade after World War II, Bucharest, a staunch ally of Moscow, subtly changed direction and began to build its own line of communism. Thanks to the concessions made by Khrushchev and the perseverance of the Romanian political leadership, Romania escaped the military presence and Soviet advisors. Starting from 1965, N. Ceaușescu, who continued Romania's independence policy within the Warsaw Pact, firmly condemned Moscow's intervention in Prague, thus laying the foundations for economic and political support from Western states. However, the reality of being incorporated into the Soviet bloc forced Romania to maintain „fraternal and friendly international relations” with the Soviet Union. The 1970 Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance, as well as the 1976 Treaty of Friendship and Cooperation with the Soviet Union attest that the so-called coexistence and cooperation expected at the highest diplomatic level have been fulfilled. This situation did not change even in the eighth decade of the last century, the Ceaușescu regime remained preserved in neo-Stalinism, based on the cult of personality and the model of the single absolutist leader, although Mihail Gorbachev suggested, among other things, the velvet socialist model for Romania. In accordance with the real expectations of the political leadership, the Romanian state security constantly documented the actions related to the implementation of Soviet influence and intervention. The present study presents the actions carried out by the state secu-

riety at that time (*Securitatea*), in which Romanian citizens were involved whose only crime was that they had previously lived in Bessarabia.

Key words: Romania, Bessarabia, political leadership, Ceaușescu, Securitat.

Introducere

Activitățile unității speciale de contrainformații care vizau țările socialiste (UM110) au constituit obiectul multor lucrări valoroase de istorie recentă. Despre istoria organizațională a acestei structuri a fost publicată o necesară și lămuritoare sinteză a fost publicată recent în cele două volumeale lucrării *Securitatea 1948-1989. Monografie vol. I-II*¹ editată de Florian Banu și Liviu Țăranu. După cum indică și titlul, este vorba despre istoria Securității privită în ansamblul ei, dar studiile publicate oferă detalii esențiale referitoare la funcționarea serviciului, printre altele o scurtă și concisă istorie a contraspionajului românesc îndreptat împotriva țărilor socialiste. Un alt studiu dedicat aceleiași subiect a fost realizat de către Sorin Aparaschivei². Aș mai menționa contribuțiile unor cercetători precum Remus Ioan Ștefureac și Mircea Stan, respectiv Tudor Păcuraru care descriu acțiunile Securității de contracarare a manevrelor puse la cale de serviciile secrete sovietice și/sau a celorlalte țări socialiste³.

Studiul de față își propune să pună în lumină soarta românilor basarabeni rămași/ ajunși în România după semnarea pactului Ribbentrop-Molotov, în primul rând pe baza documentelor unității *Contraspionaj țări socialiste*, conservate în arhivele CNSAS în cadrul fondului UM 0110. Ipoteza lucrării este aceea că nu a existat un tratament privilegiat pentru românii basarabeni în țara-mamă, adică, voi pleca de la ceea ce am constatat în urma cercetărilor mele anterioare pe această temă, și anume, faptul că UM110 îi lucra cu același zel pe românii din Basarabia ca și pe ceilalți cetățeni veniți din URSS⁴. Miza demersului meu este aceea de a elucidă o problemă spinoasă. Oare s-a schimbat sau nu tratamentul acestor persoane în perioada cuprinsă între anii 1960 și decembrie 1989. În acest scop, am urmărit mijloacele și modalitățile în care ofițerii Securității au relaționat cu românii de dincolo de Prut.

¹ Florian Banu, Liviu Țăranu. *Securitatea 1948-1989, Monografie*, vol I. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2016, p 228.

² Sorin Aparaschivei. *UM 0110 – Contraspionaj țări socialiste (anti-KGB). Înființarea și primii ani (1963-1973)*, letöltés dátuma: 2023. szeptember 28 (<https://historia.ro/sectiune/general/um-0110-contraspionaj-tari-socialiste-567294.html>) (accesat: 12.09.2023)

³ Remus Ioan Ștefureac. *Conflictul secret din spatele scenei România versus Rusia. 50 de ani de realități, mituri și incertitudini*. București: Editura RAO, 2015, p. 185; Mircea Stan. *Programul de masuri active al KGB-GRU împotriva României (1964-1989)*. București: Editura Militară, 2021; Tudor Păcuraru. *Planul Nistru-1989. Implicarea G.R.U. în Revoluția din Decembrie*. București: Editura Evenimentul și Capital, 2020.

⁴ Istvan Bandi. Analiza activității contraspionajului românesc împotriva infiltrării sovietice în perioada „epoci de aur”. În: *Latinitate, Romanitate, Românități Ediția 6*. Liliana Rotaru, Sorin Domițian Șipoș (Coordonatori). Chișinău: Lexon-Prim; Oradea: Ratio et Revelatio: 2022, p. 510-526.

1. Cadrul politic al relațiilor româno-sovietice în perioada cuprinsă între 1958 și 1989

În primii ani de după cel de-al Doilea Război Mondial Uniunea Sovietică a schimbat orientarea politică a acelor teritorii Est-Europene pe care le-a luat în propria sferă de influență, pe considerentul că în acest fel obține o garanție de securitate. De fapt, țările-satelit au fost obligate să se sovietizeze, renunțând la dreptul lor de a lua decizii definitorii în *domeniul politic, social, economic și militar*.

În aceste condiții, poziția României în perioada 1948-1958 a fost direct dependentă de politicile externe și de securitate ale Uniunii Sovietice. În primii ani ai Războiului Rece elita politică românească a urmat neabătut abordarea ideologizantă a Moscovei în relațiile cu Occidentul. Până la spectaculoasa turnură politică de la începutul anilor 60, am putea considera că Bucureștiul a fost cel mai fidel aliat al Moscovei. După retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României, Gheorghiu Dej și susținătorii săi care au supraviețuit epurărilor au început să construiască o linie proprie de politică externă, bazată pe o viziunii naționalistă despre comunism.

Vântul schimbărilor a început să bată în 1955, când Uniunea Sovietică a semnat un tratat de pace cu Austria. Profitând de spiritul Summitului de la Geneva, care relaxase oarecum relațiile dintre Est și Vest, Dej a început negocierile cu Moscova pentru retragerea armatei sovietice, dar, în prima fază, discuțiile s-au dovedit a fi sortite eșecului. După criza Suezului și Revoluția Ungară din 1956, ca efect al politicii de „coexistență pașnică” lansate de către Hrușciiov, și, nu în ultimul rând, din dorința liderului sovietic de a restructura bugetul militar al URSS, conducerea sovietică și cea română au semnat un acord privind staționarea temporară a trupelor sovietice în România. În anul următor trupele sovietice au fost retrase de pe teritoriul României (iunie-iulie 1958). Acest eveniment a facilitat desprinderea României de Moscova în planul politicii externe, dar pe plan intern, conducerea PMR, în frunte cu Gheorghiu-Dej a dorit să demonstreze angajamentul ideologic față de Moscova, ordonând un nou val de arestări și înăsprind controlul ideologic, sperând să evite orice „surpriză”⁵.

Conducerea partidului de la București s-a opus cu perseverență eforturilor Moscovei de a transforma România într-o zonă agricolă și într-un furnizor de materii în cadrul CAER, iar dezacordurile dintre Uniunea Sovietică și România în cadrul Pactului de la Varșovia s-au amplificat la începutul anilor 1960, atunci când conducerea românească de partid și de stat a pus sub semnul întrebării decizia de a construi un Zid al Berlinului. Rolul de mediator

⁵ Dinu C. Giurescu, Alexandru Ștefănescu, Ilarion Țiu. *România și comunismul. O istorie ilustrată*. București: Editura Corint, 2010, pp. 149-150; Florin Constantiniu. *O istorie sinceră a poporului român*. București: Editura Univers Enciclopedic, 1997.

asumat de Gheorghiu-Dej și echipa sa de conducere în *conflictul diplomatic sovieto-chinez*, și evenimentele legate de criza rachetelor nucleare (1962) dintre SUA și URSS au accelerat pașii României către o politică externă proprie⁶. Momentul culminant al acestor evoluții a fost, fără îndoială, Declarația PMR din aprilie 1964, care consfințează reducerea influenței sovietice în RPR.⁷

Odată cu venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu (1965), relațiile sovieto-române s-au tensionat și mai mult, deoarece noul secretar general al partidului român propusese deja reformarea Pactului de la Varșovia pe baza aplicării principiului rotației.

Înainte de invazia Cehoslovaciei din 1968, intențiile conciliatoare ale lui Brejnev au fost zădărnice, deoarece la reuniunea consultativă a partidelor comuniste de la Budapesta din februarie 1968, conducerea PCR a protestat, prin *părăsirea lucrărilor*, arătând Moscovei că nu va accepta propunerile venite de la primul for conciliator al mișcării comuniste internaționale, dacă acestea vor încălca principiile suveranității și independenței naționale (respectiv viziunea românească despre acestea). Istoricul Mihai Retegan susține ideea că *Brejnev, care a pornit pe un nou curs de recuperare a pozițiilor pierdute prin concesiile lui Hrușciiov, nu putea să permită renunțarea la poziția centrală a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*⁸, de aceea în august 1968, alături de sovietici, unități militare bulgare, poloneze, maghiare și din RDG au intrat în Cehoslovacia.

Ceaușescu a profitat din plin de această invazie, făcând ca evenimentul să devină un moment semnificativ pentru ilustrarea neînțelegerilor dintre cele două state. O altă deteriorare serioasă a relațiilor a avut loc în 1971, atunci când secretarul general al PCR, în urma vizitei sale în Republica Populară Chineză și în alte țări asiatice, a confirmat o declarație fermă a Ministerului român de Externe, potrivit căreia atitudinea Uniunii Sovietice față de România era mai defavorabilă decât față de alte state membre.

Cu toate acestea în ianuarie 1971 a fost deschis un Consulat General al României la Kiev, iar în martie 1972 a fost semnat un acord consular între România și Uniunea Sovietică. În cadrul *întâlnirii dintre Brejnev și Ceaușescu din 1976, s-a stabilit un fel de status quo diplomatic sovieto-român*, iar în anii '80 în cursa pentru achitarea datoriei externe Ceaușescu a apelat la ajutorul sovieticilor, iar aceștia au livrat resurse energetice indispensabile

⁶ Raymond Garthoff. When and Why Romania Distanced Itself from the Warsaw Pact. În: *Cold War International History Project* (în continuare CWIHP), Bulletin nr. 5, 1995, p. 111.

⁷ Pentru o analiză amănunțită a «Declarației din Aprilie», a se vedea: Mihai Croitor. În umbra Kremlinului Gheorghe Gheorghiu-Dej și geneza Declarației din aprilie 1964. Cluj-Napoca: Editura Mega, 2012, (https://www.academia.edu/3327808/In_umbra_Kremlinului_Gheorghe_Gheorghiu_Dej_si_geneza_Declaratiei_din_Aprilie_1964_In_the_Shadow_of_Kremlin_Gheorghe_Gheorghiu_Dej_and_the_genesis_of_the_Declaration_issued_in_April_1964%20%20)(accesat: 18.09.2023).

⁸ Mihai Retegan. *1968. Din primavara până în toamnă*. București: Ed. RAO, 2015, pp. 95-96.

pentru economia românească în condițiile crizelor economice și financiare succesive din Occident, chiar în pofda relațiilor mai puțin prietenești. Putem conchide că o anumită dependență de URSS a existat în permanență dincolo de abila retorică ceaușistă despre independență și suveranitate,

După semnarea acordurilor de la Helsinki (1975), ale căror clauze privind drepturile omului deveniseră cerințe în anii <80, au vulnerabilizat diplomația românească⁹, iar Ceaușescu și-a pierdut treptat rolul de mediator. Spre exemplu Franța, care fusese până atunci o putere economică și politică Occidentală favorabilă României, și-a închis porțile după „Afacerea Tănase”.¹⁰ Relațiile diplomatice cu SUA au evoluat în mod similar. După tatonările începute în anii ,60 România a primit statutul de „cea mai favorizată națiune” în 1975, clauză care a fost prelungită în mod regulat până în 1988. În contrapartidă, România s-a angajat să garanteze libertăți politice la momentul semnării¹¹.

Astfel, puțin câte puțin, câmpul de acțiune politică a regimului Ceaușescu a fost limitat în mod semnificativ, fapt ce a contribuit la deteriorarea imaginii sale internaționale. După venirea la putere a lui Gorbaciov și lansarea ideilor sale de soft power,¹² *perestroika* și *glasnost*, România s-a izolat complet de lumea occidentală, fiind văzută ca o dictatură post-stalinistă aparte.

Elanul politicii de distanțare față de Moscova s-a pierdut tot în a doua jumătate a anilor <80. Atunci, elita politică românească nu mai era capabilă să ofere la rândul ei ceea ce imputa Kremlinului în august 1968.

În fond, Uniunea Sovietică a rămas ultimul refugiu pentru RSR, deoarece se afla în posesia unor resurse de materii prime de bază¹³ iar fără baza ideologică venită de la Răsărit dictatura lui Ceaușescu s-ar fi prăbușit. Așadar, realitatea cooperării economice bilaterale sovieto-române a rămas o opțiune inevitabilă pentru dictatorul român, dincolo de discursurile sforăitoare despre independență. Practic, rigiditatea economică și diplomatică a regimului

⁹ Pentru o analiză a efectelor acordurilor de la Helsinki asupra regimului Ceaușescu a se vedea: Patricia González Aldea. *Helsinki 1975. Începutul sfârșitului. Degradarea regimului din România și singularitatea lui în blocul de Est (1975-1990)*. București: Editura Curtea Veche, 2008.

¹⁰ În 1982, serviciile secrete românești au primit sarcina de a-i asasina pe disidenții Virgil Tănase și Paul Goma. Matei Haiducu, însărcinat cu executarea operațiunii, nu a executat ordinul și chiar s-a prezentat la agenția franceză de contraspionaj DST, provocând o pierdere serioasă pentru serviciile de informații românești de la acea vreme și, prin declarațiile sale publice televizate ulterioare, erodând credibilitatea rămasă a regimului Ceaușescu în Occident.

¹¹ Reinnoirea clauzei românești a trecut prin trei faze: prima s-a concentrat pe emigrarea evreilor, a doua atât pe persecuția maghiarilor, cât și pe emigrarea evreilor, iar a treia pe politica Bucureștiului față de maghiari și față de religiile nerecunoscute de culte. Pentru extrase a se vedea: Joseph F. Harrington. *Relații romano-americane : 1940-1990: Relații internaționale*; 5. Iași: Editura Institutul European, 2002, p. 557.

¹² Ion Valer Xenofontov. *România în sistemul de securitate europeană în secolul XX- începutul secolului XXI*. Chișinău: USM, 2021, p.128.

¹³ *Ibidem*, p. 125.

a produs tensiuni sociale enorme și descătușarea lor în decembrie 1989 au măturat dictatura ceaușistă.

2. Impactul relațiilor politice sovieto-române asupra organizării structurilor Securității statului

După această scurtă trecere în revistă a politicilor de “bună vecinătate”, din care nu au lipsit problemele, vom analiza acum schimbările din cadrul structurilor specializate ale statului român din acea vreme și dacă acestea teflectau modificarea raporturilor dintre RPR/RSR și URSS.

În baza Decretului 141/1963 «privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne», fosta structură organizațională a Securității a fost modificată și, odată cu aceasta, s-a schimbat și metodologia de lucru, trecându-se de la contraspionaj în masă la proceduri preventive. În cadrul Direcției Contraspionaj (Direcția a II-a), Serviciul IX se ocupa atât de obiectivele CAER cât și de urmărirea informativă a delegaților români plecați în Occident, dar și de situația delegaților occidentali suspendați în RPR.¹⁴ Astfel, din capul locului este evident că Securitatea se ocupa și de statele socialiste din interiorul Cortinei de Fier.

Încă din anul 1963, la Inspectoratele Județene, lucrau în cadrul „Sectorului contraspionaj țări socialiste” grupe formate din câte 2-3 ofițeri, cu excepția unor județe cu pondere mai mare a problemelor operative curente (Cluj, Constanța, Timișoara) la care numărul ofițerilor putea fi mai mare (5). Din anul 1968, în condițiile invaziei militare sovietice din Cehoslovacia, a crescut simțitor numărul ofițerilor de contraspionaj care se ocupau de „Problema Specială” (misiuni antisovietice). În vara anului 1973, obiectul preocupărilor din Sectorul de Contraspionaj s-a extins și asupra celorlalte țări socialiste, iar structua a fost reorganizată sub denumirea UM 0920/A. Prin aceste schimbări s-a dorit, de sigur, să se obțină o optimizare a activităților din acest sector. UM 920/A avea în baza de lucru un total de **16 350 persoane**, din care la acel moment se aflau în curs de verificare informativă un număr de **920**. Pentru urmărirea categoriilor de persoane care făceau obiectul muncii în „Problema Specială”, Direcția de Contraspionaj a trecut la organizarea unei rețele informative proprii. Recrutarea unor agenți „reclama o deosebită exigență în alegere, control și verificare în dirijare, pentru a preveni eventualele deconspirări”. În iulie 1973 UM 0920/A dispunea deja în aparatul central de un număr de **708 informatori și colaboratori**¹⁵.

¹⁴ Florian Banu, Liviu Țăranu. *Securitatea 1948-1989*. Monografie, vol I. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun Kiadó, 2016, p. 116.

¹⁵ Sorin Aparaschivei. *UM 0110 – Contraspionaj țări socialiste (anti-KGB). Înființarea și primii ani (1963-1973)*, letöltés dátuma: 2022. szeptember 10 (<https://historia.ro/sectiune/general/um-0110-contraspionaj-tari-socialiste-567294.html>) (accesat: 18.09.2023).

Începând cu data 15 decembrie 1978 materialele care erau adresate fostei unități militare 0920/A vor fi înaintate Departamentului Securității Statului la UM 0110, personal șefului unității, la acea dată a fost colonelul Constatin Iosif. În conformitate cu ordinele conducerii DSS și a prevederilor cuprinse în regulamentul de funcționare al U.M. 0110 compartimentele de la inspectoratele județene de securitate, au avut următoarele atribuțiuni: *Acestea trebuiau să desfășoare munca de contraspionaj pentru a preveni și lichida acțiunile ostile politicii partidului și statului român*, ceea ce în practica însemna măsuri luate pentru contracararea unor acțiuni de spionaj, diversiune ideologică, subminare și prevenirea trădărilor. Toate aceste măsuri erau aplicate diplomaților și funcționarilor ambasadelor, atașaiilor militari, corespondenților de presă, reprezentanților economici statelor socialiste¹⁶. În continuare trebuiau să fie descoperite sursele de informare folosite de reprezentanții străini, căile și procedeele utilizate de aceștia pentru crearea de relații și atragerea la activități ostile a unor cetățeni români¹⁷. Cu alte cuvinte, orice cetățean român care intra în contact cu reprezentanții diplomați, comerciali sau culturali ai oricărui stat socialist devenea suspect. Ei intrau tot în sfera de competență a compartimentelor teritoriale (adică a organelor de securitate județene) UM 0110 aceștia având obligația profesională de a cunoaște și preveni activitatea ostilă desfășurată de ziariști din țările „Făgăraș” adică socialiste, culegerea de informații cu privire la foștii agenți ai statelor amintite și persoane care au făcut parte din conducerea societăților mixte, precum și descendenții acestora, în continuare prelucrarea operativă a persoanelor care au făcut vizite în țările socialiste, prevenirea introducerii sau scoaterii din țară de către cetățeni din țările „Făgăraș” a unor tipărituri, înregistrări cu conținut denigrator. De asemenea, era necesar să se colecteze date referitoare la delegați ai statelor socialise veniți în Români pe linia unor instituții de cultură, știință, artă, etc. Trebuia să fie luate în evidență persoanele care aveau preocupări de a-ți crea legături particulare permanente cu cetățeni români. Unitățile contrainformative aveau sarcina să cunoască și să prevină acțiunile ostile întreprinse de cetățeni originari din țările socialiste aflați la studii în RSR, a doctoranzilor și profesorilor. Conform reglementărilor în vigoare trimestrial se întocmeau note sinteze cu concluziile ce se desprind din urmărirea turiștilor străini precum și din datele obținute de la turiști români

¹⁶ În dosarul cu cota FCX 0001132 statele socialiste erau codificate. Problema statelor socialiste purtând numele de cod „Făgăraș”, CAER era „Poiana Ruscă”, URSS – „Rodna”, RPU – „Lotru”, R. P. Polonă – „Godeanu”, R. S. Cehoslovacia – „Bucegi”, R. P. Bulgaria – „Ciucas”, R. D. Germania – „Tarcău”, R. P. Cuba – „Vlădeasa”, R.S. F. Iugoslavia – „Semenic”, R. P. Albania – „Zarand”, R. P. D. Vietnam – „Almaj”, R. P. D. Coreea – „Gilău”, R. P. Chineză – „Bărgău”, R. P. Mongolia – „Căliman”. Utilizarea acestor nume de cod a fost introdusă începând cu ianuarie 1981. A se vedea nota menționată mai sus, p. 83.

¹⁷ ACNSAS, FCX 0001132, f. 78.

care au făcut deplasări în statele amintite. În privința conținutului, rapoartele unităților teritoriale ale UM 0110 cuprindeau următoarele: situația cazurilor finalizate pe toate liniile de muncă – în care se menționa, în ce a constat activitatea, măsurile operative întreprinse, modul de finalizare și rezultatul.¹⁸ Nevoile de informare care au fost definite de ani de zile nu s-au schimbat nici la mijlocul anilor optzeci. Cercul celor care sunt monitorizați și interceptați a continuat să fie cel al lectorilor aflați în unitățile de învățământ superior, studenții și doctoranzii stabiliți cu „atribuțiuni” pe linia menținerii de contacte cu oficiile diplomatice, adică oricărui cetățean al universității suspectat că adună informații trebuie să i se întocmească dosar de urmărire informativă, ceilalți trebuie doar să fie monitorizați. În vederea neutralizării/prevenției trimestrial, sau la nevoie, materialul informativ obținut trebuia analizat și trebuiau luate măsuri în funcție de acesta. Pentru punerea în aplicare a reglementării amintite *erau responsabili* șefii serviciilor informative din unitatea centrală și șefii compartimentelor UM 0110 de la securitățile județene și șeful serviciului din Securitatea Municipiului București. Un accent deosebit urma să fie pus pe identificarea celor care, desfășurau activitate de culegere de informații, diversiune ideologică, propagandă ostilă și emigraționistă, precum și celor implicați în cazuri de redactare și difuzare a unor înscrisuri cu conținut dușmănos. Ofițerii UM 0110 trebuiau să se străduiască să identifice și să probeze eventualele persoane și acțiuni suspecte de atentat și de activitate terorist-diversionistă și ale emisarilor organizațiilor reacționare din străinătate, respectiv se va acționa mai susținut prin documentarea foto-filmare și procese verbale de constatare a acte premergătoare. Toate cazurile în care se preconiza finalizarea, au fost supuse spre avizare unității centrale.¹⁹ De aceea, cazurile anti-regim sunt ușor de urmărit în sursele arhivistice, deoarece fiecare caz rezolvat cu succes a trebuit să fie raportat și autorizat de mai multe ori de către autoritățile centrale.

În urma acțiunii «Poiana Ruscă», adică supunerea statelor socialiste membre ale CAER unor proceduri similare, au fost luați în lucru prin dosar de urmărire informativă, imediat ce s-au prezentat la post șefii reprezentanțelor comerciale și economice și agențiilor de navigație și transport, precum și șefii reprezentanțelor de firme și ai birourilor de ramură.²⁰ Celelalte persoane cu statut diplomatic au fost luate în mod obligatoriu în supraveghere informativă. Neutralizarea acțiunilor îndreptate împotriva securității statului s-a pus accentul pe obținerea în procesul urmăririi și exploatarea prin legendări corespunzătoare a unor date despre săvârșire de fapte ce intra în competența miliției, comportări ce încălcau statutul de reprezentant străin. Avertizările

¹⁸ ACNSAS, FCX 0001132, ff. 79-81.

¹⁹ ACNSAS, FCX 0001132, ff. 74-76.

²⁰ ACNSAS, FCX 0001132, f. 65.

au fost făcute sub acoperire adecvată, iar pentru finalizări de orice fel, în toate cazurile de reprezentanți străini era necesar obținerea aprobării unității centrale. În derularea acțiunii de contraspionaj împotriva cetățenilor străini a existat o coordonare strânsă și temeinică între județele vizate și sediul central de la București. Folosirea mijloacelor speciale la sediile și domiciliile străine, s-a făcut pe baza unor studii temeinice, numai pe baza aprobării ministrului secretar de stat²¹. Au fost organizate convocări de sinteză la nivel național, în cadrul cărora ofițerii au fost informați în detaliu cu privire la ultimele sarcini, fezabilitatea acestora, nevoile de informații - plan de căutare a informațiilor, etc. Toate UM 0110 la nivel de județ erau obligate să deschidă dosare de obiectiv pentru reprezentanțele permanente care aveau sediul pe raza inspectoratului județean (oficii consulare, agenții de navigație, birouri comerciale, etc)²². La sfârșitul anilor '80 UM 0110 de contraspionaj deschidea dosare asupra cetățenilor străini, susceptibile ori documentate ca fiind antrenate în acte de spionaj și în care chiar dacă din considerente operative nu se aplicau măsuri penale, finalizarea cazurilor se făcea numai cu acordul și sprijinul unității centrale. Măsurile așa-zise de prevenție folosite contra diplomaților/cetățenilor străini de organele contrainformative românești erau: influențarea pozitivă; atenționarea; dezinformarea; compromiterea; declararea ca indezirabil și intreruperea călătoriei în R.S.R.; informarea reprezentanțelor diplomatice - prin birourile de legături ale I.G.M. (Inspectoratul General al Miliției) cu fapte compromițătoare, aflate în cercetare săvârșite de diplomați; Informarea M.A.E. - predominant legendată - despre: actele incompatibile și încălcări ale statutului de diplomat, de reprezentanți străini; folosirea misiunii diplomatice pentru activități care lezează interesele statului român, și ultima măsura operativă flagrantul și cercetarea²³.

La mijlocul anilor 1980, ca urmare a unei munci intense de recunoaștere, UM 0110 au ajuns la concluzia că serviciile de informații sovietice foloseau intensiv facilitățile economico-comerciale pentru realizarea intereselor informative foloseau pentru acoperirea cadrelor și agenților trimisi în misiune în RSR. Pentru a contrabalansa această activitate intensă, unitatea independentă de contraspionaj țări socialiste a fost organizată în patru sectoare dintre care două se ocupau exclusiv de operațiunile KGB și GRU.²⁴ În 1989, personalul acestei unități independente (adică de mărimea unei direcții) era de 304 persoane.

²¹ ACNSAS, FCX 0001132, f. 62verso.

²² ACNSAS, FCX 0001132, f. 53.

²³ ACNSAS, FCX 0001132, f. 49.

²⁴ Florian Banu, Liviu Țăranu. *Securitatea 1948-1989*, Monografie vol I. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2016, p. 228.

3. Români din Basarabia sub lupa Securității românești

În anii 1960, în contextul problemei 200 a fost efectuată o operațiune de verificare retroactivă a tuturor celor care, din diferite motive s-au stabilit în România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Astfel, de exemplu, birourile județene ale Securității i-au verificat în toată țara pe cei care au rămas în România între 1945 și 1960, sau și-au reconstituit actele în RPR.

Potrivit surselor arhivistice, procesele-verbale ale comisiei²⁵ de la nivel județean (compusă din imputernicitul Comisiei Aliate de Control, delegatul Comisiei române pentru aplicarea Armistițiului și prefectul sau subprefectul județului respectiv), care fusese anterior responsabilă de control în august 1945, au fost preluate și folosite de ofițerii Securității la mijlocul anilor 60 pentru a examina situația celor scutiți de repatriere sau a celor care o solicitau. În majoritatea cazurilor, în 1945, toți cei care erau funcționari publici, desfășurau activități comerciale sau aveau o societate înregistrată în România, profesori, învățători etc., erau scutiți de repatriere, dacă puteau dovedi că erau căsătoriți. Numărul de persoane verificate pe județ a fost de ordinul sutelor sau miilor, numai în orașul Găești din județul Dâmbovița fiind verificate aproape 200 de persoane, pe baza evidențelor comisiei de repatriere anterioare²⁶. Un număr similar de 459 de persoane au fost verificate și în orașul Târgoviște din județul Târgoviște, care figurau, de asemenea, în evidențele Comisiei de anchetă pentru repatriere și care în 1969 fuseseră incluse în zona de Probleme 200 a Securității²⁷, adică persoane considerate de către serviciul de contrainformații al Securității ca fiind persoane de risc. În cazuri justificate, Securitatea nu s-a mulțumit să verifice propriile evidențe operaționale și pe cele ale serviciilor partenere (miliție), ci a dispus ca persoanele în cauză să fie intervievate/anchetate personal și, dacă a fost cazul, persoanele au redactat un curriculum vitae sub forma unei declarații. Cu ajutorul informațiilor astfel obținute, aceștia au putut efectua controale sub acoperire mai amănunțite. Acesta a fost cazul cetățeanului român Nicolae Vornicescu, locuitor al comunei Valea Mare (raionul Găești), născut în Uniunea Sovietică (mai exact în Rusia) în satul Lozova în 1913. În timpul verificărilor s-a stabilit că numitul a ajuns pentru prima dată la ocolul silvic Găești în 1940, înainte de Pactul Ribbentrop-Molotov. Întoarcerea sa în satul natal și înrolarea în Armata Regală

²⁵ Pentru mai multe informații despre repatrierea românilor din Basarabia și Bucovina, a se vedea: Marius Oprea. *Istoria fără perdea*. În 1945, rușii au negociat cu pistolul pe masă, iar românii cu inteligență: un avocat român a salvat sute de mii de basarabeni și bucovineni de la deportare, în URSS. (<https://monitoruljustitiei.ro/profesii-juridice-si-retele-judiciare/avocati/istoria-fara-perdea-in-1945-rusii-au-negociat-cu-pistolul-pe-masa-iar-romanii-cu-intel-20475874/>) (accesat: 12.10.2023).

²⁶ ACNSAS, Fond FCX 0000968 ff. 41-49/78-109.

²⁷ ACNSAS, Fond FCX 0000968, ff. 78-109.

Română au avut loc după invadarea Basarabiei în 1941²⁸. În 1944, acesta s-a reinstalat la Găești și a lucrat ca pădurar până în 1965, când a fost anchetat de Securitate. Este important de menționat: comisia de repatriere înființată în baza acordului de armistițiu sovieto-român din 12 septembrie 1944 nu l-a trimis pe Vornicescu (născut Ciocan) înapoi la Lazova, în Basarabia, și este sigur că pădurarul care lucra la Găești era la curent cu știrile despre foamea cumplită și violențele autorităților sovietice, care au provocat moartea a până la 100 000 de locuitori basarabeni²⁹. Ofițerul de carieră de la Evidența Populației, în ciuda faptului că a relatat că susnumitul în CV-ul său a indicat că își poate dovedi identitatea prin dosarul său militar, în care figura ca Vornicescu, și a recunoscut că a locuit anterior în comuna Lozova sub numele de familie Ciocan și că toți membrii familiei sale rămași acolo foloseau, de asemenea, numele Ciocan, ofițerul afirmă că „numele de Vornicescu este un nume denaturat al acestuia întrucât nici la data actuală nu poate face dovadă cu nici un act despre proveniența acestui nume, adevărind numele acestuia fiind acela de Ciocan”³⁰. Am descris cazul Vornicescu cu un motiv, pentru că arată că cele mai mici cazuri neclare legate de români sau foști cetățeni sovietici veniți din Basarabia, refugiați și relocați, îi făceau suspecti în ochii Securității. Achiziționarea sau, mai exact, regularizarea identității³¹ datează din anii 1950, când procesul de identificare a fost centralizat și plasat sub autoritatea Ministerului de Interne. Prin urmare, nu este surprinzător faptul că punctul de plecare al controalelor operaționale efectuate de Securitate în anii 1960 și 1970, în ceea ce privește stabilirea identității, este întotdeauna legat de o măsură din anii 1950. O poveste similară de control este cea a lui Niculina Gheorghe, născută în 1922, în comuna Divizia (Cetatea Albă, fostă Basarabia, parte a Regatului României, după Al Doilea Război Mondial RSS Moldovenească-Uniunea Sovietică), care a fost controlată ca una dintre cetățenii statelor „Apolodor”³² în a doua jumătate a anilor 60. Cazul ei începe cu o sesizare

²⁸ Pe 22 iunie 1941 armatele germane și române în nord, armatele române în centru și sud au trecut Prutul și au pătruns pe teritoriul R.S.S.M. În 26 iulie 1941, prin cucerirea Cetății Albe, a fost restabilită granița de până la 28 iunie 1940.

²⁹ Fenomenul foamei în RSSM de după cel de-al Doilea Război Mondial a se vedea: Igor Cașu, *Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SS Moldovenească, 1924–1956*. Chișinău: Cartier, 2014, pp.189–210.

³⁰ ACNSAS, Fond FCX 0000968, f. 51.

³¹ După instaurarea regimului comunist, regimul actelor de stare civilă se modifică, fiind reglementat prin Decretul 272/1950. Sfaturile populare aveau atribuția de a înregistra și modifica înregistrările din registrele de stare civilă, sub conducerea, îndrumarea și controlul Ministerului Afacerilor Interne, prin Direcțiunea generală a Miliției (art. 40). Regimul actelor de stare civilă se va păstra și sub prevederile noului Decret 278/1960 (<https://legeaz.net/dictionar-juridic/evidenta-persoanelor-romania-istoric>) (accesat 12.08. 2023).

³² Nume de cod operațional care desemna statele membre socialiste, care primea periodic acest nume de cod de la un departament desemnat al Securității. Problema Apolodor” – în perioada martie 1972 – 1978, când așa numitul *Sector de contraspionaj țări socialiste* primește indicativul UM 0920/A, unde „A” considerăm că vine de la „Apolodor”;

anonimă, când ofițerii de contrainformații ai unității UM 01303 Târgoviște (Regimentul 1. Tancuri din Târgoviște), unitatea locală de contrainformații a Direcției de Contrainformații Militare a Securității a primit o scrisoare anonimă în care o femeie cu trei copii era descrisă ca fiind o rusoaică, care subînchiriază doar o parte din proprietatea sa unor ofițeri români și care³³ face deseori vizite în URSS. Denunțatorul anonim a acuzat-o efectiv pe Niculina Gheorghe de spionaj³⁴. Secția de contraspionaj a unității militare (Regimentul 1. tancuri din Târgoviște) primise încă din toamna anului 1967 (colaboratoarea „Adriana”) rapoarte conform cărora doamna Niculina „cunoștea multe date din unitate, pe care i le spunea căpitanul Răduț Florin - comandant de pluton în Regimentul 1. tancuri...”³⁵. Activitatea de recunoaștere a implicat și desfășurarea de echipamente tehnice (monitorizarea corespondenței, interceptarea comunicațiilor), pe lângă implicarea altor agenți. Pe lângă Direcția de Contrainformații din cadrul Armatei a fost implicată și Direcția Informații Interne – Direcția a III-a) în investigarea activităților Niculinei. S-au folosit toate mijloacele pentru „identificarea legăturilor suspecte a sus-numitei, cu ocazia deplasărilor în București”³⁶, care în realitate erau deplasări perfect firești. Pentru a călători în RSS Moldovenească (țara ei de origine) avea nevoie de pașaport și de viză. Niculina a fost urmărită și supravegheată de serviciile secrete comuniste românești până în 1977 (documentele de arhivă arată că dosarul deschis împotriva ei era încă în curs de soluționare).

Un număr mare de date au fost culese de serviciile secrete despre Niculina, care a fost în mod demonstrabil în centrul atenției Securității în 1967, dar valoarea probatorie a informațiilor era discutabilă, după cum afirmă un comandant implicat în supervizarea operațiunii. Într-o instrucțiune din aprilie 1969 către subordonații săi care lucrau la acest caz (maior Toma și maior Gheorghiu) el afirma: „...Din toate datele culese ...() rezultă că ați deschis mapa de lucru fără să fi verificat informațiile inițiale și să fi confirmat, neavând în prezent nici un aspect operativ. (Niculina) Este născută în străinătate, merge acolo în vizita la părinți, vorbește, corespundează cu ei, aduce lucruri, face afaceri și îi plac bărbații – ofițeri - în jurul cărora se învârte (...)”³⁷. La finalul evaluării, comandantul regional al serviciilor de informații militare va emite un ordin ferm de încetare a procedurii, cu mențiunea că ofițerii de informații militare care se ocupă de Niculina se vor coordona cu comandamentul Secu-

³³ Szocialista tagállamokat jelölő műveleti fedőnév, amelyet időszakosan a Szekuritáté kijelölt szervezeti egysége ezzel a fedőnévvel látott el. Problema Apolodor” – în perioada martie 1972 – 1978, când așa numitul *Sector de contraspionaj țări socialiste* primește indicativul UM 0920/A, unde „A” considerăm că vine de la „Apolodor”.

³⁴ ACNSAS, Fond FCX 0000968, f. 152.

³⁵ ACNSAS, Fond FCX 0000968, f. 147.

³⁶ ACNSAS, Fond FCX 0000968, f. 150.

³⁷ ACNSAS, Fond FCX 0000968, . 147 v.

rității județene Dâmbovița. Astfel, linia de contrainformații militare a cazului a fost închisă, dar Direcția de contrainformații III a continuat cazul, pentru că o persoană ca Niculina, care a relatat după ce s-a întors din Uniunea Sovietică (sic) că „...cetățenii de acolo discută faptul că atunci când tovarășul Ion Gheorghe Maurer a fost în URSS ar fi cerut conducerii sovietice Basarabia, iar aceștia au răspuns ca nu o dau. În urma acestui fapt, conducerea URSS a luat măsura de a spune oamenilor „adevărul” prin ședințe de partid și cetățenești, unde li s-ar fi comunicat deschis ce vor românii, iar oamenii care au luat cuvântul în adunări au spus că nu vor să treacă la România (sic) de va fi nevoie, vor lupta până la ultima picătură de sânge. La asemenea adunări a participat și ea, dându-și seama că acolo se spune adevărul, nu ca la noi”.³⁸

Din raportul agentului cu numele de cod „Romeo” se conturează două fapte: pe de o parte primul ministru Ion Gheorghe Maurer a discutat cu conducerea sovietică problema Basarabiei și pe de alta autoritățile sovietice au lansat o amplă campanie de propagandă pe această temă. Analizele istorice ale acestui eveniment au relevat că, în cursul anului 1964, cei doi lideri de stat (Chivu Stoica membru al Biroului Politic al CC al PMR și prim-ministrul Ion Gheorghe Maurer) au purtat discuții separat: între 26 mai și 9 iunie 1964: Stoica a avut o învedere cu A. Mikoian președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, iar între 7 și 14 iulie 1964 Maurer cu A. N. Kosighin pe tema Basarabiei, printre altele. În opinia părții sovietice, România ignora rolul eliberator al armatei sovietice și, ca urmare, crea un sentiment antisovietic, susținând acțiunile cu caracter naționalist.³⁹ În cele din urmă, până în 1977, ofițerii Direcției a III-a de contrainformații au întocmit peste 60 de dosare privind acest caz, ultimul în noiembrie 1977, în care aflăm că un ofițer a fost contactat sub acoperire, sub pretextul de a vorbi despre ofițerul care stătea în chirie la doamna Niculina. Nu a fost obținută nicio mărturie cu valoare de informații pentru contrainformații și nimic nu dovedește mai mult decât faptul că, după aproape un deceniu de muncă de informații, deși a existat de la bun început un avertisment profesional sobru că nu era suspectat de spionaj, a fost urmărit ani de zile fără niciun motiv, pentru ca apoi să i se spună în dosarul personal că urmărirea penală a fost inițiată pentru că: întreține relații cu militare din Târgoviște, cunoscând anumite activități militare ce au loc. Periodic vizitează ambasada sovietică din București. Atât ea cât și fiicele sale fac frecvente deplasări în URSS. Suspectă de activitate de culegere de informații în scopul transmiterii acestora. Instrumentele și procedurile serviciilor secrete folosite în legătură cu Niculina au fost compromise, deoarece în dosa-

³⁸ ACNSAS, Fond FCX 0000968, f. 148.

³⁹ Pentru o prezentare succintă a acestor negocieri a se vedea: Svetlana Cebotar. Relațiile moldo-române în perioada anilor 1945-1990. În: *Panorma comunismului în Moldova sovietică, Context, surse și interpretări*. Iași: Editura Polirom, 2019, pp. 724-737.

rul personal, la rubrica tehnică operativă sunt scrise următoarele: „Bănuiește că în telefonul său au fost introduse mijloace de interceptare a convorbirilor. (...)”, iar cât de filaj, ea consideră că este urmărită, și uneori se autoverifică.” La rubrica controlul corespondenței era specificat că „(...) ea bănuiește că i s-ar controla corespondența”. Rezultatele a zece ani de muncă de informații au fost rezumate în documentul menționat, și anume: (...) nu s-au confirmat suspiciunile inițiale⁴⁰, care au dus în cele din urmă la „materialul clasat ca neconcludent”. Între timp, cazul a fost transferat la UM 920/A, ceea ce confirmă de asemenea obiceiul că, odată ce cineva este înregistrat de serviciile secrete, rămâne în registru pentru o perioadă surprinzător de lungă. Numai în arhivele unității specializate de contrainformații a Securității județene Dâmbovița sunt înregistrate sute de cazuri din anii 70 și 80, iar în majoritatea cazurilor au fost supuse procedurilor serviciilor secrete, fie români din fostele teritorii românești (Basarabia, Bucovina de Nord, Dobrogea de Sud), fie urmași ai acestora. Acest lucru este evidențiat de caietul registru, în care de la jumătatea anilor 1970 până la jumătatea anilor 1980 au fost înregistrate cazurile/dosarele secției UM 920/A Direcția Județeană de Contraspionaj Dâmbovița, cele ale succesorului UM 0110 și ale altor organe județene de contraspionaj. Din acest caiet registru reiese clar care a fost direcția în care a funcționat unitatea de contrainformații județeană menționată, câți agenți a deținut, ce ofițeri au lucrat și la ce dosare s-a lucrat în perioada respectivă⁴¹. Comparând cazurile de mai sus cu amintirile colonelului Ion Burdulea, numit în funcția de șef de compartiment în 1975 la unitatea contraspionaj țări socialiste (UM 920/A) din județul Dâmbovița, care în amintirile sale prezintă cazuri din cariera sa profesională ce pot fi recunoscute și identificate în cele 90 de pagini ale materialului din dosarul UM 0110⁴², păstrat la CNSAS, cititorul rămâne cu impresia că principala caracteristică a activității ofițerului a fost aceea că s-a lucrat pe cazuri de cetățeni, care nu erau născuți pe teritoriul României la acea vreme și care aveau relații de familie și de prietenie cu cetățeni din Uniunea Sovietică vecină (RSS Moldovenească, RSS Ucraineană, adică Bucovina), precum și cu persoane care, din cauza unor resentimente sau a unei ideologii, contactau Ambasada sovietică, respectiv, cunoscând limba rusă, aveau contacte la locul de muncă cu specialiști detașați din Uniunea Sovietică la uzinele din România. Colonelul în retragere Burdulea amintește de mai multe ori că începând cu anul 1973, pe raza județului Dâmbovița s-au aflat peste o sută de „specialiști” din URSS, pe perioade îndelungate, în scopul de a acorda asistență tehnică la montajul și punerea în funcțiune a unor utilaje importate din Uniunea Sovietică. Unii dintre aceștia au fost semnați

⁴⁰ ACNSAS, Fond FCX 0000968, ff.161-161v.

⁴¹ ACNSAS, Fond FCX 0000969, ff. 1-144.

⁴² ACNSAS, Fond FCX 0000969, ff. 163-253.

cu preocupări informative, inclusiv de studiere a unor cetățeni români pentru a fi recrutați ca agenți”⁴³. De asemeni Burdulea constată că persoanele cu acte reconstituite, după ce consilierii sovietici au fost retrași din România la cerea lui Gheorghiu-Dej „persoanele fugite de regimul sovietic care și-au reconstituit actele de stare civilă au făcut obiectul unor verificări, în scopul identificării celor pe care serviciile sovietice de informații le-ar fi infiltrat în România pe această cale. Pe raza județului Dâmbovița nu a fost identificată nicio persoană din această categorie care să se fi pus în slujba serviciilor de informații sovietice”⁴⁴. Sursele de arhivă arată doar că era vorba mai degrabă de suspiciuni decât de cazuri de spionaj reale, adică descoperite. În nici unul dintre cazuri nu au fost documentate transferuri de documente secrete, arestări sau percheziții reușite în care au fost confiscate dispozitive de spionaj. Cazurile din 1989 care pot fi găsite în arhive nu indică vreo amenințare sovietică sau schimbări serioase. În schimb, în volumul său de memorii Burdulea a consacrat un capitol întreg pentru începutul sfârșitului: anii 1985-1989⁴⁵, în care sugerează ideea că se întrevedea sfârșitul regimului. Ceea ce ne face să ne întrebăm ce ar fi putut descoperi sau ce au descoperit ofițerii de contrainformații Securității în epoca respectivă, din moment ce, la 11 iunie 1986, Departamentul Securității Statului, organizație independentă de contrainformații, a primit un ordin din partea comandantului UM 0110, care le spunea exact ce să facă: „identificarea și verificarea descendenților tuturor categoriilor de persoane din competența de profil, prioritar rezidenți, foști agenți, suspecti din rândul celor care au fost la studii sau la post și în raport de importanța fiecărui caz în parte, - pregătirea și locul de muncă, acces la secrete, deplasări în spațiile de competență, etc. – vor fi puse în lucru organizat, în urmărirea sau supravegherea informativă”⁴⁶. Acest ordin reflectă, de asemenea, cea mai importantă caracteristică a epocii, aceasta fiind controlul central puternic, astfel încât, în acest caz, ordinul, care a determinat practic rutina zilnică, reglementând împotriva cui și ce fel de proceduri secrete trebuie să fie inițiate, și este puțin probabil că puteau exista acțiuni individuale în cadrul Securității. La 16 februarie 1989, a avut loc la București o ședință anuală de evaluare/orientare la nivel național, la care au participat șefii UM 0110 centrale și județene ale Securității. La ședința conducătorilor au participat comandantul general colonel Iulian Vlad al Departamentului Securității Statului (DSS), cunoscut sub numele de Securitate, precum și locțiitorul său politic, general maior Ioan Marcu. Potrivit raportului de evaluare a situației s-a făcut o pre-

⁴³ Ioan Burdulea, „Vânătoarea de spioni”. *Amintirile unui ofițer de informații din celebra UM110 - Unitatea anti-KGB*. București: Editura Eveniment și Capital, 2022, p. 143.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 134-135.

⁴⁵ *Ibidem*, pp. 261-268.

⁴⁶ ACNSAS, fond FCX 0001132, f. 39.

zentare a principalelor probleme din unele țări vecine, situația care se repercuta în activitatea unor agenți aflați sub diferite acoperiri în România și care se executau acte provocatoare, incitare sau cu caracter instigator. În acest raport s-a apreciat ca „Rodna” (Uniunea Sovietică) coordona activitățile filialelor „Făgăraș” (Statele membre ale Tratatului de la Varșovia). Pentru a susține această afirmație a fost dat un exemplu, și anume că la reședința unei astfel de filiale (*reprezentanță la nivel de ambasadă* – nota autorului) au fost înregistrate emisii radio – specific unei legături impersonale – rămas neindicată până la întocmirea raportului. S-a amintit cazuri fără nume în care s-au documentat mai multe difuzări de materiale ostile practicate de către unii diplomați. În acest raport au fost prezentate și deficiențe ale unității specializate împotriva țărilor socialiste, printre altele faptul că în domeniul urmăririi informative a diplomaților 20% din aceștia sunt în afara controlului organelor contrainformative. În ceea ce privește rezultatele concrete ale activității de prevenție, pe cazuri concrete unitățile specializate nu se ridicau la nivelul cerințelor. Generalul Victor Niculicioiu a apreciat că în majoritatea compartimentelor teritoriale (județene) în anul 1989 s-au desfășurat activități sub posibilitățile de care dispuneau. În raport compartimentul UM 0110 Brăila a fost nominalizat printre județele respective. În legătură cu turiști, vizitatori la rude și micul trafic constituiau o problemă aparte, respectiv prelucrarea operativă poate fi realizată în mod eficient în cooperare cu alte departamente.⁴⁷ Raportul nu face nicio referire la creșterea numărului de turiști sovietici, la creșterea activităților ofițerilor sovietici în operațiuni secrete sau la apariția așteptată a unor informații de contraspionaj ieșite din comun sau a altor evenimente neobișnuite. Analizând activitatea din alte județe (Brăila⁴⁸, Prahova⁴⁹, Vaslui)⁵⁰ se poate observa că nici în decembrie 1989 nu a fost documentată o creștere a activităților serviciilor de spionaj sovietice în județele respective. Dimpotrivă, sursele de arhivă arată că și în zilele de 16-17-18-19 decembrie, în aceste județe, întâlnirile cu agenții continuau în mod curent în zilele revoluției, se întocmeau rapoarte privind intrările și ieșirile de cetățeni sovietici „de naționalitate” (sic!) (basarabeni) români și se făceau ședințe de informare privind activitățile viitoare ale acestora⁵¹. De exemplu Raportul privind activitatea desfășurată de compartimentul UM 0110 al Securității județului Olt pe data de 19 decembrie 1989 (!) a fost transmis autorităților centrale de la București cu aceeași formulare și conținut/structură ca în anii pre-

⁴⁷ ACNSAS, Fond 0110 0002444, ff. 78-79.

⁴⁸ FCX 0002444 despre activitatea UM 0110 (județul Brăila)

⁴⁹ FCX 0002742/3, Fond 0110, Dosar problema „Contraspionaj sovietic, foști rezidenți, descendenți” (județul Prahova)

⁵⁰ FCX 0002633, Fond 0110 despre activitatea UM 0110 (județul Vaslui)

⁵¹ FCX 0002742/3, Fond 0110, Dosar problema „Contraspionaj sovietic, foști rezidenți, descendenți” 436-436 v

cedenți: „Bilantul compartimentului UM 0110 pe anul 1989, are loc în atmosfera de trăire patriotică, adâncă satisfacție și înaltă prețuire pe care comunistii, întregul nostru popor se afla încă sub covârșitoarea impresie a lucrărilor recentului forum politic – Congresul al XIV-lea al partidului, eveniment de însemnătate excepțională pentru dezvoltarea economico-socială a țării, ce va intra în istorie drept Congresul marilor victorii socialiste al României(...)»⁵². Introducerea bombastică a continuat cu un elogiu lui Nicolae Ceaușescu, urmat de obișnuita imagine precisă a numărului de agenți, care a oferit informații despre diferitele zone. Astfel în anul 1989 operațiunea „Rodna” (numele de cod al Uniunii Sovietice în cadrul contraspionajului), a acoperit tot județul Olt cu 25 de agenți așa încât ei asigurau permanența informării centralelor de spionaj adverse. Aceste centre erau, de fapt, companii în care specialiști sovietici erau trimiși să realizeze și să supravegheze anumite proiecte (instalații, construcții, punere în funcțiune). De asemenea, erau considerați spioni și organizatorii de expoziții, personalul misiunilor comerciale. În total, pe parcursul anului au fost înregistrate 77 de vizite ale reprezentanților sovietici pe linia sovietică din județul Olt. Raportul anual se încheia cu atribuirea sarcinilor pentru primul trimestru al anului următor, în care au fost formulate doar texte folosite până la refuz în vederea sporirii eficienței.⁵³

În concluzie, începând cu anii 1960, serviciile de contrainformații ale Securității au avut sarcina constantă de a detecta și contracara activitățile sovieticilor în România. În acest scop, au fost depuse eforturi considerabile pentru înregistrarea sistematică a datelor, căutarea și controlul lor. S-a trecut și la recrutarea cetățenilor sovietici vorbitori de limbă română (basarabeni, bucovineni) veniți din afara granițelor țării după anul 1947. Astfel, la nevoie au fost create cazuri - în funcție de relația politică dintre România și Uniunea Sovietică⁵⁴ - și s-au produs materiale de sinteză care alimentau (pre)judecățile de sorginte politică ale conducerii de partid și de stat din România.

⁵² ACNSAS, Fond 0110 0001252, f.152.

⁵³ ACNSAS, Fond 0110 0001252, f. 152-155.

⁵⁴ ACNSAS, Fond FCX 0001132 mapa cu ordine, orientări ale unității centrale 4.